

V.O.B.o.W.

nr. 121
2025

P.B. 8800 Roeselare 1
BC 6675 P 409155

WEST-VLAAMSE ARCHEOKRANT

West-Vlaamse Archeokrant: tijdschrift, jaargang 33,
afgiftekantoor Roeselare 1 – P409155
Ondernemingsnummer: 414135857

Maatschappelijke zetel: Blinde-Rodenbachstraat 19 D - 8800 Rumbeke (Roeselare)
Verantwoordelijke uitgever en verzending: Suzanne DeCock, V.O.B.o.W. vzw

VONDSMELDING: INTACTE ROMEINSE KOM IN STRANDHOOFD TE KOKSIJDE

Hendrik Hameeuw

Tijdens de Archeologiedagen 2024 organiseerde het Regionaal Archeologisch Museum a/d Schelde op 26 mei een dagje: Determineer mijn archeologische vondst! Dat trok heel wat nieuwsgierigen en vooral talloze kleine en grote zoekers en verzamelaars van wat ze op, of vlak onder het bodemoppervlak gevonden hadden; soms een ganse tijd geleden, soms heel recentelijk. Op één van de archeologische toevalsvondsten gaan we graag dieper in, een zo goed als volledige bewaarde Romeinse kraagkom.

Samen met een randfragment met handvat (oor) van een geglazuurde (oorspronkelijk) tweeorige 14e-eeuwse grape², dat we verder in deze bijdrage buiten beschouwing laten, bracht vinder Dave Adams een zeer goed bewaarde kom ter determinatie binnen. Beide objecten had hij tijdens wandelingen met zijn hond op het strand van Koksijde gevonden; meer bepaald tussen de stenen van één van de strandhoofden (fig. 1), dat in september 2023. Dat laatste maakt de goede bewaringstoestand opmerkelijk, daar de getijdenwerking het zeewater sterk laat schuren langs de ruwe en harde stenen van deze constructie. Dave Adams wist daarbij mee te geven dat hij de kom dan ook best diep ingekapseld tussen enkele stenen en sediment aantrof, wat dus mogelijk alsnog voor bescherming zorgde. De kom knelde ook stevig tussen de stenen, waardoor het bij de eerste poging onmogelijk bleek zonder beschadiging de kom er van tussenuit te halen. Bij een tweede bezoek aan de locatie, een half jaar later (13 april 2024), kon hij uiteindelijk met behulp van gereedschap alsnog, zonder het toebrengen van verdere schade, de kom met succes extraheren. Deze specifieke locatie bevindt zich op de snijlijn van vasteland en zee, en wordt omschreven als de intertidale archeologie, dus tussen de hoog- en de laagwaterlijn of het intergetijdengebied.³

Strandhoofd

Ter duiding, naar de constructie op fig. 1, de locatie van de betreffende toevalsvondsten, wordt verwezen als zijnde een strandhoofd, en dus niet zoals het meestal in de volksmond genoemd wordt: een golfbreker. Dat laatste is namelijk niet correct. Een strandhoofd is een constructie die dwars (dus zoals hier het geval is) op de kustlijn staat. Een golfbreker is dan weer een constructie dat evenwijdig (of schuin) met de kustlijn loopt, of toch ook dwars maar dan is combinatie met een haven. Het essentiële verschil ligt hem in hun functie. Een golfbreker wordt aangelegd om een kustlijn of haveningang te beschermen tegen nadelige weersinvloeden en zeestromingen. Ze fixeren de positie van de kustlijn, dus zodat deze zich niet verlegt of vervormd wordt. Een strandhoofd heeft dan weer als hoofddoel om erosie van stranden door de dagelijkse getijdenwerking tegen te gaan. Ze voorkomen dat de stroming ervan geulen langs het strand doet ontstaan, en moeten dus een permanent goed toegankelijke strand garanderen. Vandaar dat ze voornamelijk in de zones van de kustgemeentes aangelegd worden, waar het gros van de badgasten de stranden gebruiken en hun functie dus het meest rendeert. Hun nut om de kustlijn te fixeren, is zeer beperkt.

² De grape vertoont aan het oor duidelijke gebruikssporen, dat wijst op de functie van de grape als kookpot. Een grape werd namelijk met een ophangingsysteem boven een vuur gehangen, wat slijtagesporen nalaat ter hoogte van het oor (De Groote 2014, 164-165). Determinatie zoals doorgegeven aan het CAI als vondstmelding door Alexander Lehock.

³ Pieters e.a. 2010, 177.

Figuur 1 - Locatie van het strandhoofd te Koksijde: 51°07'08.3"N 2°37'13.6"E (uit google maps, consultatie februari 2025).

Melding en determinatie

De melding en vraag tot determinatie van de Koksijdse strandhoofd vondsten door Dave Adams leidde snel tot een uitgebreide reeks aan emailberichten heen en terug tussen vinder en talloze archeologen onderling. Eén ding was namelijk zeker, deze toevalsvondst was best bijzonder; zeker daar de kom (fig. 3) rondomronde een goed bewaarde kraag heeft, deed iedereen qua determinatie in eerste instantie verschillende richtingen uitkijken. Daarbij werd zowel richting de Romeinse als de (volle & late) middeleeuwse periodes gekeken. Meteen was ook zeker dat het stuk geen lokale productie betrof en ook de vondstlocatie was uiteraard onverwacht en ongewoon.

Na de feitelijke melding van de kom tijdens de determinatiedag in het RAMS te Waarmaarde, waarbij een vondstfiche ingevuld werd, nam het RAMS contact op met de in volgelvlucht vlakbij (1,3 km) gelegen Duinenabdij (Gianna Hubert), waarna ook onmiddellijk Alexander Lehouck (gemeentelijk archeoloog Koksijde) betrokken wordt. Dave Adams bracht vervolgens zijn vondsten voor verder onderzoek en determinatie

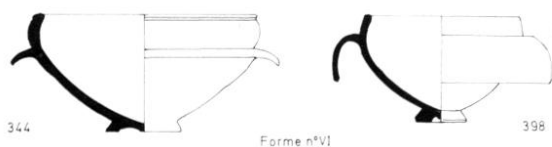
naar het Abdijmuseum, waar het verder gefotografeerd, opgemeten en beschreven werd. Op basis daarvan werden verschillende andere specialisten gecontacteerd.⁴ De uitdaging daarbij ligt bij de weinig gekende vorm van de kom, bij het feit dat strandvondsten van in deze zone langs de Belgische kust beperkt zijn, dat klopt in het bijzonder voor vondsten uit de Romeinse periode (zie hieronder 'Aangespoeld'), en omdat dit een verspoeld object betreft (losse vondst), het heeft geen archeologisch context. Na overwegingen betreffende zowel vroeg-, volle- als laatmiddeleeuwse origine, wordt op basis van stilistische kenmerken uiteindelijk met grote zekerheid het stuk als een Romeinse kraagkom gedetermineerd, i.e. met sterke gelijkenissen met een Dragendorff 38.

Gemarmerde kraagkom

De vorm van de kom correspondeert effectief met het type *terra sigillata*: Dragendorff 38/Chenet 326, maar de materialiteit van de klei past niet in dit plaatje. Daarbij, naast de diep naar onder gebogen kraag wijst de conditie van de overgebleven rodige sliblaag erop dat de wanden gemarmerd waren. Het kadert deze

⁴ Koen De Grootte (Agentschap Onroerend Erfgoed), Maxime Poulain (UGent) en Sofie Vanhoutte (Agentschap Onroerend Erfgoed en UGent).

kraagkom als luxueus tafelgerei, maar dan niet van het *terra sigillata* type. De gemarmerde versiering correspondeert met wat in de literatuur bekend staat als *céramique à l'éponge* (gesponst/besponst aardewerk).⁵ Dit specifieke type gemarmerd vaatwerk – Raimbault VI (fig. 2) – is bekend uit de regio Poitiers in Frankrijk. Het werd er reeds in de 2e eeuw geproduceerd, maar als exportproduct is er pas vanaf de 4e eeuw duidelijk bewijs (Brulet 2010; Symonds 2023), wat meteen een datering geeft voor de strandhoofd vondst te Koksijde, zeer waarschijnlijk 4^e eeuw, mogelijk maar niet waarschijnlijk 1 tot 2 eeuwen vroeger. De dichtstbijzijnde parallellen als referentie uit de kustregio zijn gevonden te Oudenburg (fig. 3),⁶ namelijk in het laat Romeinse kustfort.

Figuur 2 - Types West-Gallische kraagkommen uit de regio Poitiers, Vorm VI: 396 correspondeert sterk met de strandhoofd vondst te Koksijde, Raimbault 1973, 192: Pl. I.

Figuur 3 – Romeinse gemarmerde kraagkom gevonden te Oudenburg, foto auteur, zoals het opgesteld staat in het RAM.

Aangespoeld

Archeologische vondsten lands de kunstlijn in België uit de Romeinse periode zijn niet uitzonderlijk. Vooral dankzij het werk van prof. em. Hugo Thoen werden deze systematisch beschreven.⁷ Ook V.O.B.o.W. oudgediende Etienne Cools speelde hier zijn rol met talloze

vondstmeldingen en beschrijvingen. Een recenter overzicht door Pieters e.a. 2011 wijst erop dat het vooral de stranden van Raversijde-Mariakerke en Wenduine zijn dat duidelijke concentraties aan Romeinse artefacten opleverden, wat in beide gevallen zeer waarschijnlijk gelinkt kunnen worden aan nabijheid van nederzetting uit de Romeinse periode. Ook beargumenteerde Verwerft e.a. 2022 nog onlangs de aanwezigheid van een Romeinse nederzetting op het strand van De Haan, dat aan de hand van oudere waarnemingen en losse strandvondsten van artefacten. Verder sommen Pieters e.a. 2011, 192-193 geïsoleerde verspoelde ceramiekfragmenten op afkomstig van de stranden (intertidale zone) te Nieuwpoort, Westende, Oostende, Bredene, Zeebrugge, Heist en Knokke. Daarbij wordt opgemerkt dat er ten westen van Nieuwpoort zo goed als geen vondsten gemeld werden. Ook wanneer we anno begin 2025 het Centraal Archeologisch Inventaris (CAI) raadplegen blijft de oogst effectief zeer beperkt. We noteren enkel, CAI 988780 (De Panne): Strandvondst van sterk verweerd fragment *terra sigillata* (2021),⁸ en vlak bij de Franse grens, dus eveneens De Panne, CAI 988779 met als beschrijving “aardewerkfragmenten uit de late ijzertijd of Romeinse tijd aan de hoogwaterlijn”. Meer bepaald betreft het scherven kustaardewerk, en worden ze in relatie gebracht met de nabijgelegen site opgegraven in de duinen vlak achter de kustlijn. Deze site heeft duidelijke bewoningssporen, inclusief vondsten dat in relatie staan tot zoutexploitatie. Resten van deze site werden er zowel aan de Belgische⁹ als aan de Franse¹⁰ kant van de grens gevonden. De vondst van de kraagkom te Koksijde komt daar nu bij; maar daar de andere twee meldingen in westelijk De Panne liggen, blijft deze van Koksijde sterk geïsoleerd.

Dat het stuk aangespoeld/verspoeld is, is zeker, maar het kan niet gelinkt worden met bekende Romeinse sites dat binnen een perimeter van enkele kilometers ligt; er zijn er geen bekend in de onmiddellijke omgeving. Daar de kraagkom zich in een complete staat bevindt (dus geen afval), blijven er mogelijk nog twee hypothesen

⁵ Brulet 2010.

⁶ Vanhoutte 2023, vol II, 56: fig. 1.23; vol. III, LXXVIII: 3-16.

⁷ Thoen 1978, zie uiteraard ook het overzicht per dorp/gemeente langs de kustlijn in Bauwens-Lesenne 1963.

⁸ Onduidelijk of dit de zelfde vondstmelding betreft als deze vermeld in Pieters e.a. 2011: voetnoot 165.

⁹ Rahir 1930; Lehouck 2012.

¹⁰ Leman-Delerive 1996.

over, namelijk een afkomst uit een graf of een scheepswrak.

Indien de origine van de kraagkom een graf betreft, blijft het de vraag waar zich de bewoning bevindt waarmee dat graf gelinkt zou kunnen worden. Ook dieper in zee, subtidale zone, langs de Westkust kunnen er op basis van vondsten niet meteen nederzettingen verondersteld worden. Enkel ter hoogte van de Smalbank zijn er vage vondmeldingen van wat mogelijk (enkel een beschrijving is voorhanden) fragment(en) van dakpan(nen)/tegula(e) zouden kunnen zijn.¹¹ In dezelfde studie van Pieters e.a. 2011, 186-192, worden ook enkele (hypothetische) locaties van scheepswrakken uit de Romeinse periode bepaald. Wrakken dat dus mogelijk verschillende types handelswaar aan boord konden hebben. Een 4^e-eeuwse datering van deze wrakken is weliswaar niet waarschijnlijk. Maar, de inschatting door Pieters e.a. 2011 is gebaseerd op een weinig aantal vondsten dat

collecties aan wal of een beschrijving in literatuur gehaald hebben; het is onwaarschijnlijk dat het een volledig beeld geeft, waardoor een herkomst uit een wrak zeker realistisch blijft.

Een alternatieve piste om de afkomst van de Romeinse kraagkom te Koksijde te verklaren, is mogelijk te vinden in de uitrol van versterkingsstrategieën voor de kustlijn. Sinds de jaren 1980, en in recentere tijden met een nog hogere frequentie, worden de stranden langs de kustlijn systematisch met zand opgespoten (strand-/zandsuppleties), dit om ze te verhogen en zo de kust en haar achterland extra bescherming te bieden tegen stormen en de steeds krachtigere getijdenwerking door de hogere waterstanden ten gevolge van het globaal opwarmend klimaat. Dat zand komt ergens vandaan, namelijk uit het Belgische deel van de Noordzee en dat uit daarvoor welbepaalde zones vastgelegd in het Marien Ruimtelijk Plan.¹² Bij zandsuppleties worden in

Figuur 4 – De kraagkom uit het strandhoofd van Koksijde (Foto's Duinenabdij Koksijde).

¹¹ Pieters e.a. 2011, 186-187.

¹² Strypsteen & Roest 2024.

deze zones zand opgezogen en met buizen richting de betreffende stranden gespoten. Vervolgens doet de getijdenwerking en stormen terug hun werk en eroderen deze terug een deel van dit aangebrachte zand. Anders gesteld, zo kunnen er objecten, uit deze ontginningszones op onze stranden terecht komen om dan vervolgens terug in de intertidale of subtidale zone, maar dus nu veel dichtert tegen de kustlijn, meegesleurd te worden. Ook hier, daar deze ontginnings-zones dieper in de zee liggen, is de origine uit de resten van een scheepswrak waarschijnlijker. In de winter van 2022 was er nog een zandsuppletie te Koksijde, dus ongeveer anderhalf jaar vóór dat de kraagkom in één van de strandhoofden van Koksijde opgemerkt werd.

Bedanking

Proficiat en dank aan Dave Adams voor deze bijzonder vondst en zijn constructieve openheid om zijn vondsten aan het archeologische veld voor te leggen, de vondsomstandigheden met het nodige detail te beschrijven en er onderzoek op mogelijk te maken. Ook grote dank aan Alexander Lehouck die uiteindelijk de determinatie van de kraagkom coördineerde en een gedetailleerde vondmelding voor het CAI opstelde. Een belangrijk deel van de hierboven uitgeschreven tekst is hierop gebaseerd.

Referenties

- Bauwens-Lesenne M. 1963: *Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in West-Vlaanderen (vanaf de vroegste tijden tot aan de Noormannen)* (Oudheidkundige Repertoria/Répertoires Archéologique IV), Brussel.
- Brulet R. 2010: La céramique à l'éponge. In : Brulet R., Vilvorder F., Delage R. (red.), *La céramique romaine en Gaule du Nord*, Turnhout, 260-263.
- De Groote K. 2014: *Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen Techniek typologie chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late Middeleeuwen 10de-16de eeuw. Deel 1* (Relicta Monografieën 1), Brussel.
- Lehouck A. (m.m.v. H. Thoen) 2012: De oude bewoning op de duinen. Onderzoek naar landschap en bewoning in de Westhoekduinen van ijzertijd tot middeleeuwen, in: Erquin H. (red.), *In het zand geschreven. De Westhoekduinen. Een geschiedenis*, Lier, 131-192.
- Leman-Delerville G., Gautier A., Calonne E. 1996: Bray-Dunes : habitat et industrie du sel à la fin de l'Age du Fer, in *Revue du Nord* 318 (Archéologie de la Picardie et du Nord de la France), 15-43.
- Pieters M., Demerre I., Lenaerts T., Zeebroek I., De Bie M., De Clercq W., Dickinson B., Monsieur P. 2010: De Noordzee: een waardevol archief onder water. Meer dan 100 jaar onderzoek van strandvondsten en vondsten uit zee in België: een overzicht, in *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen* 6, 177-218.
- Rahir E. 1930: *La Panne. Fabrication de poteries. Habitats etsépultures de l'âge du fer. Romanisation des habitants de l'âge du fer*, Brussel.
- Raimbault M. 1973: La céramique gallo-romaine dite « à l'éponge » dans l'ouest de la Gaule, in : *Gallia* 31, 185-206.
- Strypsteen G., Roest B. 2024: Over strandsuppleties, zandkorrels en duinen; Het zandbudget van onze kust, in: *De Grote Rede: Nieuws over Kust en Zee* 60, 9-13.
- Symonds R. P. 2023: Marbled wares, in Vanhoutte S. (red.), *Change and continuity at the Roman coastal fort at Oudenburg from the late 2nd until the early 5th century AD. Volume II: The material culture of the south-west corner site* (Relicta Monografieën 19), Brussels, 113-114.
- Thoen H. 1978: *De Belgische kustvlakte in de Romeinse tijd. Bijdrage tot de studie van de landelijke bewoningsgeschiedenis*, Brussel.
- Vanhoutte S. 2023: *Change and continuity at the Roman coastal fort at Oudenburg from the late 2nd until the early 5th century AD, Volume I-III* (Relicta Monografieën 19), Brussel.

Verwerft D., Van Belle R., Huyghe J., De Clercq W. 2022: De zee geeft, de zee neemt: De ontdekking van een Romeinse nederzetting op het strand van De Haan, in *West-Vlaamse Archaeologica* 28, 15-26.